

Metodika odkrivanja žepnih tatvin in njihovih storilcev

Dušan Lakčević*

I. Uvod

Žepne tatvine spadajo med premoženjska kazniva dejanja, kajti storilčev namen je protipravna pridobitev premoženjske koristi sebi ali komu drugemu.

Žepne tatvine imajo nekaj posebnosti, po katerih se ločijo od drugih kaznivih dejanj zoper premoženje. Te posebnosti so take, da zaslužijo posebno pozornost in obravnavo, če namreč hočemo pojasniti nekatera vprašanja v zvezi z žepno tatvino in storilci takih dejanj.

1. Pojem žepna tatvina

Žepna tatvina je kriminalistični in ne kazenskopравни izraz. Ime je nastalo glede na način storitve dejanja in kraj, kjer se je predmet v času storitve nahajal. Z izrazom žepna tatvina mislimo na tatvino, ki je bila storjena tako in v tistem času, ko se je predmet nahajal v fizični posesti žrtve (oškodovanca). Tako se je ukradeni predmet lahko nahajal v notranjem ali zunanem žepu suknjiča, hlač, srajce, v torbici ali košari. Mislimo, da tatvina iz suknjiča, ki ga je lastnik pustil v vlaku, medtem ko je šel v jedilni vagon ali podobno, ni žepna tatvina. V tem primeru namreč predmet ni bil v fizični posesti lastnika. V kazenskopravnem pomenu se žepna tatvina kvalificira kot tatvina ali kot velika tatvina.

2. Odkrivanje storilcev

Če oseba ni prijeta pri dejanju, je zelo težko dokazati, da je storilec žepne tatvine.

3. Storilci in njihove lastnosti

Žeparji imajo nekatere lastnosti, ki so lastne samo tej vrsti storilcev. Storilci žepnih tatvin so profesionalci, celo zelo ozko specializirani. Svojemu načinu žeparstva ostajajo zvesti do konca svoje kriminalne dejavnosti. Pravzaprav ima vsak žepar svoj MODUS OPERANDI. Tako imamo naslednje specialiste za žepne tatvine:

— žeparji, ki z britvico ali drugim ostrim predmetom prerežejo notranji ali zunanji žep suknjiča;

— žeparji, ki z britvico ali drugim ostrim predmetom prerežejo zadnji žep na hlačah;

— žeparji, ki prerežejo ali odpnejo pas na roki, ramenu, pas od ure, fotoaparata, moške ali ženske torbice;

— žeparji, ki z roke ali vratu snemajo ogrlice, nakit in podobno;

— žeparji, ki z ramen ali rok snemajo torbice in podobno;

— žeparji, ki kradejo iz zaprte ali odprte ženske torbice, košare in podobnega;

— žeparji, ki se »zaletijo« v žrtev;

— žeparji, ki izrabljajo žalost ali veselje kake osebe.

Kasneje bomo pojasnili posamezne vrste žeparjev.

4. Žrtev žeparstva

Žrtve žeparjev so najpogosteje ženske, ki imajo svoje denarnice v zunanjem žepu plašča ali kostima. Ženske tudi niso tako pozorne na torbico, v kateri imajo denarnico ali druge vredne predmete. Pogoste žrtve žeparjev so tudi kmečki ljudje, ki se še vedno ne zavedajo, da jim v mestu lahko kaj ukradejo. Izhajajo iz miselnosti na vasi, tam pa so žepne tatvine izjema.

5. Kraj storitve

Kadar govorimo o kraju storitve žepne tatvine, moramo poudariti, da prostor, kjer ni gneča, žeparjem ne ustreza. Izrabljajo gnečo ali pa jo celo sami izzivajo, da bi tako lahko uresničili svoje načrte. Najpogostejši kraji storitve žepne tatvine so prevozna sredstva javnega prometa (avtobus, vlak, tramvaj), postaje in čakalnice javnega prometa, okenca pri blagajnah in pri prodaji vstopnic, potem trg, sejmišče, železniška postaja, gostinski objekti in podobno.

Žeparji imajo svoje terene za žeparstvo in jih ljubosumno varujejo. Če na svojem terenu opazijo drugega žeparja, ga opozorijo, naj se umakne, včasih ga napadejo in ni redkost, da ga celo naznanijo delavcem organov za notranje zadeve ali mu naprtijo žepno tatvino, ki so jo sami storili. Na svojem terenu delajo v valovih, se umirijo in nato čakajo, da je intervencija milice mimo.

Ne smemo pa misliti, da so žeparji na svoj teren »prikovani«; tudi oni gredo za plenom: turistična sezona, kak zelo pomemben dogodek, nogometna tekma in podobno, vse to so priložnosti za žeparja, da uporabi svoje znanje in pride do plena. Glede na kraj, območje, na katerem žeparji delujejo, jih lahko delimo na krajevne, državne in mednarodne. Nedvomno so najbolj nevarni med-

* Dušan Lakčević, višji inšpektor RSNZ SR Srbije.

narodni žeparji. Kako nevarni so, vidimo že iz tega, da je generalni sekretariat Interpola izdal »Register mednarodnih žeparjev«.¹ V tem registru je vpisanih 147 mednarodnih žeparjev, katerih kriminalna dejavnost se razteza na več držav in ki so bili že v več državah obsojeni in zaprti. Register vsebuje ime in priimek, kraj in datum rojstva, čas storitve žepne tatvine in v kateri državi, fotografijo in prstne odtise.

Po narodnosti so mednarodni žeparji razvrščeni takole: na prvem mestu je Španija (46), druga je Jugoslavija (23), tretji je Maroko (17), četrta Alžirija (13) in tako naprej. Če nadrobneje pogledamo žeparje iz Jugoslavije, jih je iz SR Bosne in Hercegovine 9, iz SR Srbije 8, iz SP Vojvodine 2, iz SR Hrvatske 3 in iz SR Črne gore 1.

6. Število kaznivih dejanj

Žepne tatvine spadajo v skupino množičnih kaznivih dejanj, kajti dogajajo se povsod, ob vsaki priložnosti. Tako je bilo npr. v SR Srbiji leta 1975 registriranih 3431, leta 1976 2996 in leta 1977 3159 žepnih tatvin.²

II. Metodika odkrivanja dejanj in storilcev

Če žrtev dejanja ne naznani, se žepna tatvina zelo težko odkrije. Iluzorno bi bilo namreč pričakovati, da bo odkrit žepar priznal več žepnih tatvin. Zelo je pomembno, da oškodovani državljan žepno tatvino naznani, da dá čim več podatkov, ki bi kazali na storilca.

Kot je osebi težko dokazati, da je prejela podkupnino, je težko dokazati, da je storila žepno tatvino, razen če je bila prijeta pri dejanju. Vendar se delavci organov za notranje zadeve kljub težavnosti dokazovanja žepne tatvine ne bi smeli vnaprej sprijazniti s položajem. Tudi državljane moramo prepričati, da je zelo pomembno, da dejanje naznani, in naj ne mislijo, »da od odkrivanja storilca tako ne bo nič«.

Da bi odkrili storilca žepne tatvine, moramo poprej rešiti naslednja kriminalistično taktična vprašanja:

1. Ali je bila žepna tatvina resnično storjena

V praksi poznamo več primerov, da kdo nazna ni žepno tatvino, v resnici pa je denar porabil za pijačo, igranje na srečo, in podobno; rad bi se

¹ Voleurs à la tire internationaux, International criminal police organization, N° 4. 1975.

² Statistika RSNZ SR Srbije.

opravičil pred družino ali prijatelji in tako organom za notranje zadeve naznani, da je bil žrtev žeparja.

2. Kaj je ukradeno

Pomembno je, da oškodovani nadrobno opiše ukradeni predmet. Pri tatvini denarja mora žrtev povedati, koliko je bilo bankovcev, v kakšnih enotah in mogoče tudi njihove serijske številke. Pri tatvini ure mora oškodovanec opisati znamko ure, leto izdelave in podobno, kajti predmeti žepne tatvine se kasneje lahko najdejo pri drugi osebi in se lahko na podlagi opisa identificirajo.

3. Kje je bila tatvina storjena

Oškodovanec pri naznanitvi žepne tatvine večkrat ne more povedati organom za notranje zadeve, kje je bila tatvina storjena. Vendar je treba biti potrpežljiv in mu omogočiti, da se spomni, ali je kaj kupoval, kje je kupoval, ali se je peljal ali pešal in podobno, ter tako ugotoviti »linijo gibanja«, ki pomeni kraj storitve žepne tatvine.

4. Kdaj je bila tatvina storjena

Oškodovanec tudi pri času storitve navadno ne more natančno povedati, kdaj mu je bil predmet ukraden. Operativni delavec organov za notranje zadeve, ki sprejema kazensko naznanitev mora oškodovancu z ustreznimi podvprašanji pomagati, da vsaj približno oceni, kdaj mu je bil npr. ukraden denar iz notranjega žepa.

5. Kako je bila tatvina storjena

To je zelo pomembno vprašanje in odgovor nanj nas lahko večkrat pripelje do storilca žepne tatvine. MODUS OPERANDI je dober kažipot k žeparju. Je bila tatvina storjena s potegom iz žepa, s prerezom žepa, s snetjem ure in podobno — vse to operativcu omogoča, da gre po pravi poti.

6. Kdo je storilec tatvine, kako ga odkriti in ujeti

To so gotovo tudi najpomembnejša vprašanja, kajti odgovor nanja pomeni konec operativnih taktičnih in tehničnih dejanj organov za notranje zadeve v konkretnem primeru in ti potem zadevo odstopijo pravosodnim organom v nadaljnji postopek in odločitev.

Menimo, da mora biti operativni delavec, ki sprejema kazensko naznanitev, do žrtve kar naj-

bolj takten, oškodovanec mu mora zaupati. Prepričati ga je treba, da čim več podatkov bo dal, toliko večje je upanje, da bo storilec prijet. Potem ko oškodovanec odgovori na vsa omenjena vprašanja, ga je treba še vprašati, ali je opazil kako osebo ali več oseb, ki so ga zasledovale oziroma stale za njim. Če oškodovanec lahko odgovori na to vprašanje, mora operativni delavec uporabiti naslednje podatke:

a) evidenco žeparjev (ta mora biti popolna in ažurna ter obsegati vse krajevne žeparje pa tudi bolj znane žeparje od drugod);

b) operativno poznanje vsakega žeparja s svojega terena, njegov način dela, kdaj dela, kje dela in podobno;

c) poznanje kraja, kjer se žeparji zbirajo, bodisi po storitvi žepne tatvine ali pa pred dejanjem, kar je večkrat v navadi; če se da, je treba imeti med žeparji sodelavca, in ta naj pove, kdo je dejanje storil.³

Naznanjena žepna tatvina operativnega delavca zavezuje, da naredi operativno-taktični načrt ukrepov in dejanj, po katerih bo storilec odkrit. Iz prakse je znano, da je sodišče obsodilo storilca uboja, čeprav truplo ni bilo nikoli najdeno. Sodišče se je tako odločilo na podlagi drugih dokazov in dejstev. Na drugi strani nam ni znano, da bi kako sodišče v Srbiji ravnalo podobno v primeru žepne tatvine. Menimo, da to ni pravilno, kajti so načini, da se osebi dokaže storitev žepne tatvine, čeprav pri samem dejanju ni bila prijeta. Če se dokaže, da je bil registrirani žepar tisti čas na kraju storitve žepne tatvine in če je MODUS OPERANDI enak njegovemu, tedaj ne vidimo razloga, da take osebe ne bi mogli obtožiti za konkretno žepno tatvino. Seveda moramo biti v takih primerih pazljivi in poprej odgovoriti na vsa tista vprašanja, ki smo jih prej omenili kot pomembna kriminalistično taktična vprašanja.

Pomembno je poudariti, da se morajo organi za notranje zadeve zavedati, da dobro organizirana opazovalna in patroljna služba preprečevalno deluje glede žepnih tatvin. Skrivno opazovanje kraja pogostnih žepnih tatvin in spremljanje znanih žeparjev daje izvrstne uspehe. Prav tako lahko trdimo, da državljanje zelo malo ali pa sploh nič ne opozarjamo, naj pazijo na svoje reči, kajti žrtev s svojo brezskrbnostjo delno pripomore k tatvini. V tej smeri se lahko uporabljajo množična občila, predvsem pa popularne oddaje na televiziji.

³ Glej: dr. Dragomir Davidović, Priručnik za rad na sprečavanju i suzbijanju kriminaliteta, Beograd, 1968, s. 163.

III. MODUS OPERANDI in najpogostnejše vrste žeparjev

V uvodu smo prikazali, katere vrste specializiranih žeparjev poznamo in način njihovega delovanja. Ostane nam še, da nadrobneje prikažemo najpogostnejše vrste žeparjev in njihov način delovanja. Te vrste so:

1. Tatovi, ki kradejo iz zunanjih žepov

Pravijo, da so žeparji začetniki in da je to najpreprostejši način žeparstva. V tej vrsti so predvsem mladi žeparji, začetniki in žeparke.⁴

Žrtve žeparjev te vrste so najpogosteje ženske, in sicer zato, ker imajo denarnice v plašču, košarah za trg in podobno. Tatovi te vrste delujejo predvsem pomladi, jeseni in pozimi, ne pa tudi poleti, kajti takrat ženske ne nosijo denarnic v zunanjih žepih. »Delovni čas« teh žeparjev je od 7.30 do 9.00, popoldne pa od 16.30 do 20.00, včasih tudi dlje, odvisno od gneče na trgu, v trgovini in podobno.⁵

Način dela je odvisen od izkušenj posameznega žeparja. Navadno imajo v eni roki časopis, z drugo otipajo zeleni žep in nato iz njega potegnejo denarnico ali kaj podobnega, svojo operacijo pa maskirajo s časopisom ali plaščem.

Tatov, ki kradejo iz zunanjih žepov, ni težko odkriti, saj so še precej neizkušeni.

2. Lažni berači

Ta vrsta žeparjev izrablja položaj, v katerem se predstavljajo kot berači, ki prosijo pomoči. Ko dobitnik stopi k »beraču«, da bi mu pomagal, tedaj žepar, obstane poleg žrtve, ji kaj pripoveduje, v eni roki navadno drži ruto, z drugo roko pa krade denarnico iz zunanjega žepa plašča, se zahvaljuje za dano darilo in se oddaljuje. Ti žeparji so stari do štirideset let. Navadno kradejo zgodaj popoldne.⁶

3. Tatovi, ki kradejo spečim potnikom

Ta vrsta žeparjev operira po avtobusih in železniških postajah ter letališčih, ko potniki spijo oziroma čakajo na vlak, avtobus ali letalo.

Kradejo tudi spečim potnikom po vlakih. Navadno potujejo v skupini dveh do petih oseb. Način dela je takšen, da eden sedi na eni strani

⁴ Davidović, cit. delo, s. 163.

⁵ Harry Soderman, John J. O'Connell, Savremena krivična istraga, prevod 4. izdaje, Beograd, 1959.

⁶ Prav tam, s. 298.

žrtve, drugi na drugi strani, če jih je več, sedijo tudi pred žrtvijo. Eden izmed žeparjev razgrne časopis ali pa zemljevid, kot da gleda smer vožnje in kraje skozi katere potujejo, drugi izmed žeparjev pa preiskuje žrtvine žepne in jemlje, kar najde. Po tatvini se oddaljijo, zapustijo postajo ali vlak takoj, ko se ustavi, večkrat pa tudi skočijo iz vlaka, ko ta upočasni vožnjo.

4. Tatovi, ki odpirajo ženske torbice

Žeparji te vrste so navadno ženske; delujejo podnevi, in sicer po veleblagovnicah ali drugih trgovinah, kjer je gneča. Žeparke so urejene, lepo oblečene in na videz gre za spodobno osebo. Menijo, da obstajajo tri skupine žepark te vrste.⁷

V prvi so tiste, ki delujejo v pritličju, v drugi tiste, ki delujejo v dvigalu, in v tretji tiste, ki delujejo v gornjih nadstropjih. Ta delitev je pogojna.

Način dela te kategorije žeparjev je takle: najprej izberejo kako trgovino, že od vhoda opazujejo tisti del, kjer je največja gneča (npr. če gre za sezonsko razprodajo), nato s pogledom preletijo vso trgovino, mirno opazujejo okolico in se potem napotijo v gnečo, kjer ženske kupujejo blago, nosijo svoje torbice na rokah in so zavzete s pregledovanjem blaga in cen. Žeparka stopi k žrtvi, eno roko zakrije s krznom, plaščem ali čim podobnim in s to roko odpre žrtvino torbico, hkrati pa z drugo roko pregleduje blago, ki se prodaja; ko ugotovi vsebino že odprte torbice, nazadnje vzame denarnico in druge vredne predmete.

V dvigalu se krade tako, da žeparka izrabi bližino žrtve v dvigalu, ji odpre torbico in vzame iz nje predmete, pregleda pa jih šele potem, ko izstopi iz dvigala.

Moški žeparji, ki odpirajo ženske torbice, delujejo po avtobusih, trgovinah z mešanim blagom (torej ne tam, kjer se prodaja samo blago za ženske, kajti tam bi jih bilo prelahko odkriti).

5. Tatovi, ki kradejo iz notranjih žepov oblačil

Žeparji te kategorije so »elita«, ki med žeparji uživa največji ugled.⁸ To so povratniki (večkratni), profesionalci z dolgoletnim žeparskim stažem; pri svojem delu so se tako izpopolnili, da jim npr. denarnica niti v notranjem žepu plašča ali hlač ni nedosegljiva. Praviloma delujejo v parih, in sicer v gneči, tako da prvi zbudi pozor-

nost žrtve, drugi pa ji izvleče denarnico ter jo potem poda prvemu, da jo ta skrije. Uporabljajo predvsem dve metodi žeparstva, in sicer s posegom roke v žep in pa s prerezom žepa od zunanje strani z britvico ali ostrim nožem. Tako žeparstvo pa je uspešnejše, kadar je skupina sestavljena iz treh oseb. Tedaj lažje odkrijejo, kje je denarnica; in jo tudi lažje izvlečejo, kajti dva kradeta, tretji zbuja pozornost in potem odnese predmete, ki mu jih da eden iz dvojice. Tudi ti žeparji se maskirajo s časopisi, plašči in podobnim.

IV. Sklep

Žepne tatvine so pogostne, storilci so moški in ženske, stari in mladi, celo mladoletniki, delajo podnevi in ponoči, predvsem v gneči in jih zelo težko odkrijemo, razen če so prijeti pri dejanju.

Kljub temu lahko ugotovimo, da odkrivanju žeparjev ni posvečena takšna pozornost, kot kadar gre za kako hujše kaznivo dejanje. Velika napaka je, če že na začetku sklepamo, da bo storilca težko odkriti.

Operativni načrt odkrivanja žeparjev oziroma storilcev žepne tatvine mora biti pripravljen tako, da izpolnjuje temeljne postavke kriminalistične metodike in da odgovori na tista vprašanja, ki jih imenujemo »zlata pravila kriminalistike«. Popolna evidenca žeparjev je eden izmed pogojev za odkritje dejanja in storilca. Tudi ugotovitev alibi oziroma navzočnosti žeparja na kraju storitve žepne tatvine, uporaba dobre mreže sodelavcev itd., so pomembni pogoji za odkritje dejanja in storilca.

Vendar ostane sklep, da je dobro preprečevanje najboljši način za zmanjšanje števila tatvin te vrste in da bi se že s tem dosegla večja učinkovitost tudi pri odkrivanju že storjenih žepnih tatvin, saj se z zmanjšanjem števila dejanj doseže tudi učinkovitost pri odkrivanju.

Iz srbsčine prevedel Marko Tušek

UPORABLJENA LITERATURA

1. Davidović, Dragomir, Priručnik za rad na sprečavanju i suzbijanju kriminaliteta, Beograd, 1968.
2. Soderman, Harry, O'Connell J. John, **Savremena krivična istraga**, prevod 4. izdaje, Beograd 1959.
3. Statistika RSNZ SR Srbije.
4. Vodinić Vlado, **Kriminalistika**, iz. Prosveta, Beograd, 1970.
5. Voleurs à la tire Internationaux, International criminal police organization, N° 4. 1975.

⁷ Prav tam, s. 299.

⁸ Prav tam, s. 163.

UDC 343.98.067:343.71

Methodics of pocketpicking detection and its perpetrators

Lakčević, Dušan, Senior Inspector, Republic Secretariat for Internal Affairs Srbije, Beograd

The author explains from the criminalistic and criminal law point of view the notion of pickpocket theft and points out the difficulties related to detection, the place of commitment, the victims and also the types of pickpockets as regards their »modus operandi«.

The second part of the article refers to the methodics of detecting a theft and its perpetrator. The author quotes specific questions regarding criminal

tactics and these require an adequate answer, if we want to ensure success.

The third part is devoted to a description of the »modus operandi« and to the most frequent categories of pickpockets, their methods, and the place and time of commitment. At the end of the article the author draws his conclusion regarding pickpocket thefts and emphasizes prevention as the best means of repression.